(સ્ત્રી બોધક)

રત્નસેન અને રત્નાવતી.

નાટક ત્રીઅંકી

ગદ્ય પદ્યાત્મક.

રચનાર

મોરબી નિવાસી

ખવાસ દોલાજી બાવાજી

મોરબી.

(આવૃત્તિ ૧ લી—સં. ૧૯૪૬)

અમદાવાદ:

ધીને કાંટે યુનિયન પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ.

કિમ્મત રૂ૦-૮-૦

આ નાટક

વીનતી પત્રિકા.

અહો! આર્ય શાણા સદગૃહસ્થો જે વખતે શ્રી મોરબીના મહારાજા ધિરાજા ઠાકોર સાહેબ શ્રી ૭ સર વાઘજી બહાદુર કે. સી. આઈ. ઈ. નો ઇલ્કાબ ઇંગ્લાંડમાં મેળવી પોતાના સ્વદેશ તરફ પધાર્યા ત્યારે તે નામદારની સમક્ષ ભાષણ સહીત મારાથી રચાએલું જે કવીત ગવાયું હતું તે હું અહીં ઘણીજ પ્રીતી પુર્વક દાખલ કરૂં છું.—

કવિત.

શ્રી મયુરપુરી શુરભુપ, વાઘ સુર પેંચ
અંશ બળવંત અજીત તેજ પ્રગટયો હે;
શીખંડીજ સમ બુદ્ધિ, કલમકો બહાદુર,
શુરકી રીત રાજ્યમેં, બહોત ચલાઇ હે.
ધીરજ અરૂહીમતસેં સકળ કળાકોશુ,
ભેદ મહીપત નીયમસેં, અતી પાયો હે;
દેશાટ્ણમેં મહા વીચીક્ષણ, હીંદુસ્તાન તે
યુરોપ અમેરીકા, સફર કરી આયો હે.
ધીકે પ્રભાવસેં, મહા સુરવીર ચંદ્ર વંશી.
કે. સી. આ. ઇ. કો ઇલ્કાબ નૃપેશ પાયો હે;
મહા ગંભીર, ગુણવંત, વાઘસીંગ ભુપાલ
શત્રુકુંજેર કરી, મહા શુજશ પાયો હે.

લી. દોલાજી બાવાજી ખવાસ શુભેચ્છક સેવક.

પ્રસ્તાવના.

અહો ! પ્રીય આર્યબંધુજનો આ ભર્તખંડ વીશે રતનપુર નામે નગરીનો રાજા મહાશુરવીર, પ્રૌઢપ્રતાપી, અને તેજસ્વી, સઘળા સદ્દગુણ ગ્રહણ કરનાર, પ્રજાને અનુસરી સત્યો સત્યાદીકપણે નીતિપુર્વક રક્ષણ કરનાર સત્યવાદી રાજાનું ચરીત્ર મારી મનોવૃતી થવાથી, મારી અલ્પબુદ્ધિ પ્રમાણે રચી આપના પવીત્ર ચરણકમળમાં નીવેદન કરૂંછું.

આ નાટકની રચના ઘણી સરળ જાણી અમોએ અહીં સંક્ષેપમાં તારણ આપ્યું નથી.

આ નાટક જો કે કલ્પીત તોપણ અસરકારક છે. જેની અંદર સતી સ્ત્રીનો આબેહુબ ચીતાર આપ્યો છે. જે વાંચવાને સર્વ ભાઇઓ, તથા આર્યસ્ત્રીઓ, તથા બેનોને હું ભલામણ કરૂંછું; ઘણાં ઘણાં ગ્રંથો વાંચેલા હશે, પરંતુ આ મારી અલ્પ બુદ્ધિથી રચાએલો ગ્રંથ સભ્યતા રૂપી જૂદી જ અસર કરશે.

આ પુસ્તક રચવામાં મને મારા પ્રીય મીત્ર માધાણી મોતીચંદ વી. શામજીએ પુરતી મદદ આપીછે વાસ્તે તેનો હું પુર્ણ આભાર માનુંછું.

આ નાટકની અંદર જે ભુલ ચુક નજરે પડે તે પર દૃષ્ટી નહી કરતાં માત્ર સાર ગ્રહણ કરી ભુલ બતાવવાની સુચના કરી કર્ત્તાને કૃતાર્થ કરશો, એટલે હું બીજી આવૃતીમાં સુધારો કરી લઈશ.

મોરબી. માધાણી સ્ટ્રીટ. સને. ૧૮૯૦	**લી. દોલાજી બાવાજી ખવાસ** ગ્રંથ કર્ત્તા.

रत्नसेन अने रत्नावती

नाटक त्रीअंकी.

પ્રથમાંકના પાત્રો.

સુત્રધાર	નાટક ભજવનાર.
વિદુશક	મશ્કરો.
નટી	સુત્રધારનીસ્ત્રી
રત્નસેન	રત્નપુરનોરાજા
સુમતી	તેનો પ્રધાન
સુરસેન	તેનો સેનાપતી
દેવસીંહ	તેનો વજીર
ચંદ્રકવી	દશોંદી
વિજયસીંહ	પટાવત

વગેરે.

રત્નસેન અને રત્નાવતી.

નાટક ત્રીઅંકી.

अंक पहेलो.

પ્રવેશ પહેલો.

પાત્ર, સુત્રધાર, અને નટી.

મંગળાચરણ.

સુત્રધાર— કલ્યાણ.

(શ્રી જગત્પતી એ રાહ.)

શ્રી માત અંબીકા, તું આપ ન ધટીકા,
ભક્તિ ભાવથી સદા ભણી ભલી ટીકા. એ ટેક.
છી અમ બાલક દાસ તમારા પાદ પદ્મમાં રોજ;
તો તું સુકૃત કરવા અમને, આપ ફાયદાઓજ. શ્રી૦
અખીલ વિશ્વમાં આપ રહેલી, નહી અન્યનો વાસ;
ગહનગતી અકલીત ઊપજાવી, આપ્યો નીજઓભાસ. શ્રી૦
અનાથની પણ નાથ, આપ હું જાણું અંતર એક;
આદ્ય અંતછે આશ્રય તારો, અહો ટેકથી નેક. શ્રી૦

દેવતણું દુઃખ ડુંગર દેખી, છેદ્યું દાનવ કુળ;
આ અવનીપર વાસ કરી, શુભ પ્રસરાવ્યું નીજનુર. શ્રી૦
વિઘ્ન હારીણી માત કાપજે, વ્યાધી, વીઘ્ન વિશેષ;
પ્રખ્યાતી પામે આ રચના, તવ પ્રસાદે બેશ. શ્રી૦

(નાંદી થઈ રહ્યા બાદ.)

અહો ! આર્ય સુજ્ઞ બંધુજનો આપકી સમક્ષ શ્રી મોરબી નીવાસી ખવાસ દોલાજી બાવાજી વીરચીત આ એક સત્યવાદી રાજાનું ચરીત્ર ભજવી બતાવનાર છીએ તો સર્વ સુજ્ઞ બંધુજનો એકાગ્ર મનોવૃતીથી શ્રવણ કરશોજી.

(પડદા તરફ જોઇને.)

પ્રીય! જલદી બહાર આના ચઈએ.

નટી—પ્રીય ! કયા ફરમાનહે.

સુત્ર—પ્રીય ! અબતો યહ સભાજનો સમક્ષ ખુશકારક મધુર સ્વરસેં ગાયન શીરૂકર.

નટી—ખાવીંદ ! કયા બીષય બિષે !

સુત્ર—તેરી મરજી આએ તે બીષે.

નટી—જેસી પ્રાણુનાથકી આજ્ઞા. (એમ કહી ગાયછે.)

ગાયન.

(મહી દીપની ચાલ)

હે ! કૃપા નીધાન એક શર્ણું નામ તારૂં,
છે ભવાબ્ધીમાં સદૈવ એક તારનારૂં;
કઇક દુષ્ટ તવ પ્રતાપથી પ્રતાપી પેખું,

કઇક દુઃખીઆના દુઃખ દુર કરેલ દેખું.
આઠ જામ તારૂં નામ ઠામમાં ઠરેલું,
રાખ્યું તેં સુધારી, શ્યામ ઘાટથી ઘડેલું;
જે વિચારી વાતછે, અઘાત સર્વ તારી,
આ બીના વિવીધ રંગ, રંગ આપનારી.
એ લગામ છે તમામ, હસ્ત એકતારે,
તું વીના ન ખાલી ઠામ, નીગમ કે લગારે
ઓ અનાદી આદી ઇશ, શું વદું વધારે,
આપ સન્મતી અધીક, સત્ય આપનારે.
રંક પ્રાણીઆની વાણી, અંતરે ઊતારી,
આપ તું અમાપ, મોદ કોદમાં વિચારી;
છે જરૂર ઊરમાં, સખુર સૌખ્યકારી,
છે પ્રણામ નામ ઠામ, ઠામમાં મુરારી.
રાખ તું લગાર દષ્ટી, રહેમની સુધારી,
હું કરૂં પ્રણામ ઠામ ઠામ હે મુરારી.

સુત્રધાર—વાહ! પ્રાણપ્રીયા તેરા ગાયન સુનકે, મેરા જી પ્રફુલીત હોકે ચકીત હુવાહે. (એમ કહી જાયછે.)

(ઇતી પ્રસ્તાવના)

અંક પહેલો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—કચેરી.

પાત્ર—રત્નસેન, સુમતી, સુરસેન, દેવસીંહ, ચંદ્રકવી, વિદુશક, વીજયસીંહ.

સુમતી—કયું! સુરસેન સેનાપતી અબતો મેરા જી વૈસા ચાહતાહે કે મહારાજ ઉમર લાયક હુવા હે, સો ઉસકે વાસ્તે કોઈ દેવાંગના મીલનેકી વેરવી કરના ચઇએ.

સુરસેન—વાહ! પ્રધાનજી મેરા જીગરમેં એ ખ્યાલ આયાથા એતને અરસેમેં આપને મેરા જીગરકા બીચાર લેલીયા; લેકીન આપકે દીલમેં એ ખ્યાલ બડા ઉમદા આયા હે. વૈસા બીચાર આપકું પ્રથમ કરના મુનાસીબહે કયું કે રાજ નીતી તો આપકે દીલમેં રોશનહે, ઉસકેલીયે બહારે બોલનેકી જરૂર નહીં હે, કહાહે કે નીચ કીચ ઓર કામ દેવ એ પરસ હોનેસેં ખરાબી કરતે હે.

વિદુશક—કયા નીચ કીચ ઓર કામ દેવ ખરાબી કરતા હે. ઉસકા માઇના સુનાના ચઇએ.

વિજયસીંહ—એ! મુરખા નહી સમજતાહે. દેખ કીચમે પથર ડાલનેસે છીંટ ઉડ કપડેકું બીગાડતા હે, તૈસા આબ કીચ મીલન હારીસે નીર્મળ આબકું બીગાડ દેતાહે, તૈસા

નીચ કામ દેવ વ્યાપ્ત હોનેસેં મનુષ્યકી શુદ્ધ બુદ્ધ વીગમન હોતીહે; વૈસા નીચકા પ્રભાવહે

વિદુશક—બરાબર હે. ઈસ્કા ભાઇના નીતી પુર્વક બતાયા મગર ગધેકી પાટુ કુતેકા કાટા દો મુરખ લડે સો બરાબર હે એ બાતકા બીચાર આગે કરનેકા .

દેવસીંહ—ક્યું ચંદ્રકવી પ્રધાનજીને કૈસા મહારાજકું રાજ્ય નીતીમેં રાખનેકા અનુપમ બડા અંકુશ ઉમર લાએક હોને કે અરસેમેં નીકાલ શોધલીયા હે, વૈસા બીચાર પ્રથમ કરના મુનાસબ હે; ક્યું કે રાજ્ય નીતી કે નીયમ ઉલટા બીચાર નહોશકે. કહાહે કે રાજ્ય તખ્ત બીયાબીન નહી રેતી હે. ઉસ્કા કારણ ઐહે કે નીતીસેં બીરૂધ નહોશકે કહાહે કે હસ્તીકું લોહકા અંકુશ બલ્કપુરૂશકું નારીકા અંકુશ બરાબર હે ઇસલીએ રાજ્ય તખ્ત બીયા બીન નહી રેતી હે. વૈસાહેકે કુલીન દેવાંગના પુરશકું નીતીમેં રખનેકા મજબુત અંકુશ હે, ઓર નીતીકા પ્રતી બીંબ હે, બાસ્તે પ્રધાનજીને બીચાર કીઆ હે સો લાજીમ હે.

વિદુશક—નીચકી મીત્રાઇસેં કુતેબી કાટે ઓર ઉપાન બીલગે વૈસા નહી હોયગી.

વિજય૦—અબતો સુન તારામતી, સુલોચના, સીતાજી, દમયંતી. કલીયુગમેં સોનરાની વૈસી સતીયુંકા નીતીકા પ્રતીબીંબકા ચીતાર દીયા હે જેસી તેસીકા નહી !

વિદુશક—વાહ! મેરે વલકે ને કેસી ઘોડેકા સીંગ મા-

ફીક ફેરવાલી હે.

ચંદ્રકવિ—કહાહે કે નારીઓ પતી વૃતપણું પાલતી હે બલ્લક કોઈ ઠેકાણે રાજા રામચંદ્ર બીના કોઇ પુરશે પત્ની વૃતકા નીયમ રખા હે વૈસા નહી સુનાયા હે.

કવિત.

પંચ શરકલ નીધી, શશીધર પાંસસેં;
રતીએ મહા વીકટસેં, પતીકું બચાયો હે;
સોન સતીએ, મહાવીચીત્ર સમયે,
પતીકું અકબર હાથસેં છોડાયો હે.
ભર્ત્તખંડમેં સુલોચના દમયંતી ઐસી
ઐસીશુભ સતીયોંકો, ચીત્તાર મુખ દીયોહે.
પ્રથક પ્રથક નેકી લલના વૃતકી
જૈસી શેશમણી, મીન કમળ સંગ પ્રીતીહે.
કર્ણ બીક્રમ નર પૃથુરાજ શુરા
નળને હરીશ્ચંદ્ર ચાપરાજ સુરઝાયાહે.
કહે કવિચંદ્ર અટંકી પ્રતાપ સીહ લવકે
કુળમે અજીત નર, શુભટ પેદા હુવાહે,

રત્ન—વાહા ચંદ્રકવીને કેસા અલંકાર લગાકે સતીયુંકી નેકીકા પ્રીતીબીંબકા ચીતાર બતાયાહે સો સુનકે મેરાજી આફરીન હુવાહે, અબમેરાજી જંગલમેં મૃગયા ખેલનેકુ જાને ચાહતા હે.

સુમતી—જેસી મહારાજકી આગ્ના!

રત્ન.—અબ કચેરી બરખાસ્ત કરો ઓર સત્વર તૈયાર હોકર આના વીલંબ નહી હોનાં.

(કચેરી બરખાસ્ત) સર્વે જાયછે,

પ્રવેશ બીજો.

સ્થળ—વન.

પાત્ર—રત્નસેન, દેવસીંહ, અને સુરસેન.

રત્નસેન—કયું દેવસીંહ વજીર ઈધર કુચ્છ મૃગ દેખ નહી પડતા હે સો આગે જાના ચાહીએ.

દેવસીંહ—હાં મહારાજ ઇધર કોઈ મૃગ દેખ નહી પડતા હે.

સુરસેન—મહારાજ ઇધરસે આગે જાના ચઈએ, ઈધરસે આગે બહોત મૃગ દેખ પડેગા (ઝાડીબતાકે) વો પેલી ઝાડી નજીક મૃગ દેખ પડેગા.

દેવસીંહ—હાં મહારાજા ઉધર મૃગ હોયગા.

રત્નસેન—ચલો તબ ઉધર (જાયછે).

વિજય—મહારાજ વો મૃગ.

રત્ન—હાં! ચલો સતાબીસે

દેવસીંહ—મારો! મારો! મારો!

રત્ન.—હા! ઉસકું મારો!

મૃગ— **ગઝલ.**

(ઈંદ્રસભાની ઢબની)

કયા કરે જુલમ, યેઈ સત્ય બાદી રાજ,

તેરેકું લાજીમ નહીરે, એહી કરના કાજ.
સત્ય માર્ગકુ છોડેતું, લેતે હે અસત્ય;
શીદ ડુબાવે નીપંરાધી, માનમેરી મત્ય.
શસ્ત્ર બીન હમહે રાય, તુમેરી પાસ શસ્ત્ર;
ઉચીત્ત નહી હે ક્ષત્રી કુંય, મત ભીગામે અસ્ત્ર.
માર નાહો સોમાર ડાલો, બલ્કે નીપંરાધ;
સામર્થ્ય નહી હે મેરે મેંઈ, લડને તેં સંગાથ.

યેહી! ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતીપાલ રત્નસેન હમ જેસે ગરીબ કીડીકી મીશાલકે હસ્ત બીન જાનવરપેં કટકલે આકે શરણાંગતકું મારના ક્ષત્રી પુત્રકુ ઊચીત્ત નહીહે.

રત્ન સેન—એઈ પરવર દીગાર અબતોએઁ મૃગકા નીતી સંયુક્ત ગાયન સુનકે મેરે જીગરમે શબ્દ બાણકી સુસવાટીકા ચીરાક જલતાહે મગર મેને કેશી બે અકલી ધર્મ વિરૂધ નીંચકર્મ મગરૂબીસે ઓર રાજ તેજસે અંધ હોકર સત્યવાદી હોકર સત્ય છોડનેમે કેસા ઇંતેજાર હુવા બલ્કે હેરત ઓર અફ્સોપ કરકે ગમગીનીમે ગીરફ્તાર હુવા, બસ! વૈસા કરના મુનાસબ નહીહે.

દેવસીંહ—હાં! મહારાજ વો નીર્પરાધી મૃગકું મારના ઉચીત નહી હે; ઉસ્કી બાણી સુનકે અપના હૃદય ભેદાઈ ગયાહે.

વીજય—અબતો મહારાજ ઈધરસેં ખસકે કો જગોપર બીશ્રાંતી લેના ચહઇએ, ક્યું કે સબકું પરીશ્રમ બહોત લગાહે.

રત્નસેન—હાં ચલીએ. (જાયછે).

પ્રવેશ ત્રીજો.

સ્થળ—જંગલમાં ઝાડ નીચે વીશ્રાંતી સ્થળ.

પાત્ર—પોપટ, મેના, રત્નસેન, સુરસેન, અને દેવસીંહ.

પોપટ—(મેનાપ્રતી).

રાગ આશાગોડી.

મનમથ આ કોણ આવ્યો, પ્રીય મેના મનમથ આ કોણ આવ્યો;
રૂપદેહીમાં ઈંદ્ર સરીખો, શંકરારીને લજાવ્યો. મનમથ.
એકાએક કયાંથી આવી ચડયો આ, કોણે તે ભુલે ભમાવ્યો. મન.
દૈવે ભરમાવ્યો એમ હું જાણું, નીશ્ચે એ થકીજ આવ્યો. મનમથ.

મેના— ગીતિ.

ભૂપ ઈંદ્ર સરીખો, આહા! અહીંઆ કોણ ભાગ્ય આવ્યો;
એના સરખી જોડી, શોધન કરવા માટ અહીં આવ્યો.

પોપટ— ગઝલ.

(ઈંદ્ર સભાની ઢબની.)

સીંહલદ્વીપમેં ગાઉ એક, શુભ જયપુર,
ઉસ્કારાય જેહે, સીંહસ્ત જગમ શુર;
ઉસ્કી એક બેટી હે, નામ રત્નાવતી,
ઉસ્કી જોડીય રાજા હે, ધારે મુજ મતી.

રત્નસેન— (આ શબ્દ સાંભળીને)

માલીનીછંદ.

વજિર પ્રીયજ મારા, શૂક આ શું કહે છે,

રતનવતિ તણું તો, નામ નિશ્ચે લહે છે;
નકિ નકિ વદતોરે, એહછે જોડી મારી;
રતન નકિજ હુંતો, રે કરૂં મારી પ્યારી.
મુજ સરખિજ એતો, રેહશેરે વજીર;
જયપુર પતિ પુત્રી, રે કહું શુરવીર.

(યહ શબ્દ શુનકે રાજા અધીરા હો ગયા એતને અરસેમેં પોપટ મેના ઉડા ગયા સો રાજા અફ્સોષ મેં ગીરફ્તાર હો ગયા.) **રાગ લલીતછંદ.**

ચરણુ ચાલિને વેગથી ગયો,
અરૂણુ હું અતી ભાવથી ગયો;
કઠણુ રીપતેં બોલ શો કહ્યો,
વજર વેણુનો ધાવ તો કર્યો.
હૃદય મેદિરે છેદતો કર્યો,
અરર હાયરે ખેદ શો કર્યો;
દહનથી બળે કાય જે મરે,
થડક થાય છે અંગ તે મરે.
વિકટ વીજળી[૧] ગેબથી પડી,
ફડક છાતિરે ફાટિરે પડી;
તરણુ જેમરે આગથી બળે,
શરિર મોહથી એમરે જળે.

---

૧ પોપટના શબ્દો તેને વીજળીરૂપી થઇ પડયા.

રતન નામનો મોહરે થયો,
નયન અંધરે કામથી થયો;
વિધુરસેં અતી શોષરે થયો,
ગરક આજરે હું અતી થયો.
અમર કોપરે આમ શું કર્યો,
ચપળ નારથી દૂરરે કર્યો;
અકળ વાતરે તાત દેવરે,
અસલ પ્રીતની નાર તે મળે.
ધરણુ હાડના સેજરે ટળે;
કરમ રેખરે યાદરે કરો.

દેવસીંહ— રાગ લાવણી ભેરવીની ચાલ

રાજેંદ્ર શુર ક્ષત્રી પુત્ર ઉર સોચના કરો;
અનેક નાર એહથી, અધીક રૂપની વરો.
અનેક નાર આપને વીહંગ ચીત્ત ના કરો;
એક એકથી અધીક, રંગથી વધીક કરો.
ખીલેલ ખેલ રંગને, ભ્રમીત ચીત્ત ના કરો;
નીમીત વાત મોહની, અધીક દુરને કરો.

રત્નસેન— દોહરો.

સર્વ સરોવર હંસ નહી, બધે ન એવી નાર;
ઠામ ઠામ ન રત્ન એ, શીદ કરો આ વિચાર.
મોતી ચારો હંસનો, હંસ ચુગે નીરધાર;
આવ્યો ચારો મોતીનો, કેમ ચુકે આ વાર.

વજીર—મહારાજ ! શોચ ના કરો એથી સરસ સુંદરીને વરો !

રત્નસેન— **ગજલ.**

(ઇંદ્ર સભાની ઢબની.)

વરવીતો એહ મારે અન્ય છે હરામ,
વરવીતો એહ મારે, અન્યનું ન કામ;
લીધી વાત કેમ છોડી, ક્ષત્રી સીંહ થઈ;
કામની એ વરૂં નીશ્ચે, જાણજો સહી.

વજીર—શુરવીર હોકર ગમગીની કરના ક્ષત્રી પુત્રકું લાજીમ નહી હે.

સુરસેન—વિચીત્ર સમયમેં ધૈર્યવાન હોકર વિચાર યુક્તિ વિવેચન કરકે કામ બજાનેકું યોગ્ય યુક્તી કરકે રામશેર પકડના મુનાસબ હે.

વજીર—ખરી યુક્તિ નીકાલ કે જે કરના હોવેસો કરના, વીલંબ નહી કરના ફેર વાત મારી જાતીહે.

સુરસેન—આકડેકે આકોલમેં કપાસ દેખ કપડા કરના વૈસા ઇરાદા નહી કરના, ક્યું કે વીચાર કે આગે પાંઉ ભરના ફેર પીછા નહીં ફરના.

વજીર— **કવિત.**

આગે મહા શુરવીર, શુર બંશી અજીત નર;
તેજસ્વી શુર ક્ષત્રી પુત્ર પ્રગટયા હે.

રણમે રણજીત, બળવંત રણધીર;
મહા પરાક્રમી ગંભીર, પૃથ્વીમેં શુણ્યાહે.
બુદ્ધિ કે ચંચળીત, કલમ કે બહાદુર;
સકળ કળા કેજ, વીવેચની ગુણી દારા હે.
સબળ અટંકીજ, ટેકીદાર ભડભુપ;
એસા શાણા, ચપળ નીર્મળ વખાણ્યાહે.
નળ વન હરીશ્ચંદ્ર, અર્જુન ભીમશુરા;
કરણ વીક્રમ, ચાંપ પૃથુરાજ પુરાહે.
બડે બડે માનવંતેકી બરાબરી થવા;
વીધીએ રેખ ધારી, રતનસેન બનાયો હે.

રત્નસેન—અબતો મેં સત્વર રતનવતીકી શોધ લેનેકું એકીલા જાનેકું ચહાતાહું બલ્કરાજ્ય સેનાપતીકું સોંપના, ઓર વહીવટી કામ પ્રધાનકે હસ્તક રખના ઓર જનાનેકા બંદોબસ્ત દેવસીંહ વજીર તુમ રખના ઓર સબું ઉપરે પ્રધાનકી દેખરેખ, અબ મેં જાતાહું તુંમ અપને ગામમેં જાઓ.

વજીર—જૈસી મહારાજકી આજ્ઞા. (જાયછે.)

પ્રથમાંક સમાપ્ત.

रत्नसेन अने रत्नावती

નાટક ત્રીઅંકી.

અંક બીજો.

પાત્ર જન.

રત્નસેન	રત્નપુરનો રાજા
દેવી	એક દેવી.
યક્ષદેવ......	એક રાક્ષસ
રત્નાવતી	રત્નસેનની સ્ત્રી
દેવળમતી	તેની દાસી
પ્રભાવતી...	સદર
સીંહસ્ત...	જયપુરનો રાજા
વિદુશક...	મસ્કરો
બુદ્ધિવંત.........	સીંહસ્તનો પ્રધાન
કનકસેન...	તેનો સેનાપતી
વીશાળકવી......	દશોદી
જયસીંહ	વજીર
કુસમતી	ગુણવતીની દાસી
ગુણાવતી	સીંહસ્તની સ્ત્રી

વગેરે.

અંક બીજો.

પ્રવેશ પેહેલો.

સ્થળ—સીંહલ દ્વીપ જવાનો રસ્તો.

પાત્ર—રત્નસેન, દેવી, અને યક્ષદેવ.

રતન—(સ્વગત)અબ એઅઘોર વીકટ દારૂણ્ય અરણ્યમે આ પહુંચા, મગર વીખ ધારી શેશ, વીછી, ખજુરે, ઓર તીક્ષણ પંઝેવાલે લાંબે નખુન વાલે જેસે સીંહ, દીપ, રીંછ વગેરે ઘણા ભયંકર જાનવર બીન દુસરા કોઇ આંખુસે દેખ નહી પડતેહે મગર ઉસ્કી વીચીત્ર ગર્જનાસુનકે મેરી રૂંવાટી અવલી હોકર જીગર ક્રોધાતુર આરૂઢ હોતાહૈ,મરનાકે મારના ઐસા દીલ ચાહતાહે, મૃગકેબોલ યાદ આનેસેં ખામોશ કરતાહું. અબતો ઇષ્ટ દેવીકા સ્મરણ કરનેકા વખત હુવાહે, સોંકરના મુનાસબ હે.

હીન્ડી.

મંગળ મુર્ત્તીમાત સુખ આપનારી
આશાસુરી કષ્ટ તણી વાધનારી મંગળ
સદામાગુ માત ભાવે ભકિત તારી
જેથી થાય મુક્તિ પાપ તણી સારી મંગળ
રક્ત દંતવાળી અંબીકા દયાળી,
ન્યારા રૂપ ધારનારી પ્રેમ વાળી મંગળ.

તારા ભકતને તું પુર્ણું સાયકારી
સુખ દાતા અસુરોની હણનારી મંગળ.
ભુખ્યા તણું મુખ નવ તું જોનારી
નમુ નમુ પ્રીતે માત અઘહારી મંગળ.

દેવી—(અંત્રીક્ષસે પ્રવેશ કરકે)અહો! બાલકા અબતો મે તેરેપર પુર્ણ સંતુષ્ઠ ભઇહું, બલ્કે એક બીઘન આને વાલા હે સો વીનાશ હોયગા ઔર તેરા કલ્યાન હોયગા.

રત્નસેન—બોતઅચ્છા માતુશ્રી.

દેવી—વત્સ અબ મેં જાતી હું (જાયછે.)

રત્નસેન—(સ્વગત) અબતો દેવી પ્રસન હુઈ હે સોભી અચ્છાહુવા; ક્યું અપનકું આગે દેખ પરેગી, અબ ચલના યોગ્યહે. (આગળ ચાલેછે ત્યારે.)

યક્ષદેવ—વાહ ! અબતો અપના ચારા ઔર ખાજ આ-ચુકા હેં, કૈસા પરવરદીગારે હસ્તોહસ્ત દીયાહે.

રત્નસેન—(એ સાંભળી) ઐ દુષ્ટ અધર્મી તેને બહોત અનીતી ઐ જંગલમેં કીહે, ઔર વિના અપરાધસેં ઘ-ણાકું મારકે ગરીબુંકું ખા ગયાહે ઔર તેરેકું યૈવનમે રક્ષન કરને રખા હે મગર તું વાઘ, વરૂ, દીપ ઔર ઝેરી સાંપકે સંગ બસતાહે ઉસ્લીએ સંગતકા પાસ લગને કે સબબસેં તેરી બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ હો ગઇહે જીસલીએ સરણાંગતકું મારતાહે; ઈસ પાપકે સબબસેં પરવરદીગારે તેરે જેસે વીશ્વાસ ઘાત-કીકું મારનેકે લીએ મેરેકું ઈધર ભેજાહે સો દેખ કૈસા હોતાહે.

યક્ષદેવ—હેરતહું ! તેરી મગરૂરીસેં તું બોલતાહે મગર તેરેજેસે મગતરાકું મારના મેરેકું મુશીબત નહીંહે ક્યું કે કીડીકી માફક પાંઉ નીચે દબાકે મારૂં મગર તેરી બે અ-કલીકા તમાશા દેખતાહુ.

રત્નસેન—દેખું અબ, તેરા કેસા પરાક્રમ હે સો કરબતાવ.

યક્ષદેવ—(એતને અરસેમેં) દેખ અબ મેરા પ્રાક્રમ ! (ઇતના કહને કે અરસેમેં અકસ્માત ગેબ હોકર અગ્નીકી વૃ-ષ્ટી કર કર પહાડ કે પહાડ ઉઠા કર રત્નસેનપર ફેંકદાંત ભીંસ બહાર આકે શમશેર ખેંચ મારનેકા ઇરાદા કીઆ (એતને અરસેમેં.)

રત્નસેન—વાહા યક્ષદેવ કેસી ભયંકરી ચમત્કારી ચ-લાઇહે, પરંતુ શીતળ સત્યરૂપી બાણુ ફેંક અગ્ની બુઝાઇ ઓર નીતીરૂપી ગદા ફેંક પહાડકે ટુકડે ટુકડા કર ઉડા-દીયા, પરંતુ ક્રોધકે આવેશમેં આનસેં ક્ષત્રીવીર પુરસકા લોહી ઉકળનેકે સબબસેં શુરકા જોસ ભરાકે મગજ ફીર જાતાહે જેસા કેશરીસીંહ હાક મારકે ખડા હોતાહે તેસા ક્રોધાતુર હોકર કમરસેં શમશેર ખેંચકે જમીનપર શુરકે આવેશમેં પાંઉ ડારનેસેં સબબસેં ધરા શેશ સળકને લગા જેસા સુર જંગપર, દામની ખંડપર, કાલીચંડપર, અકબર અરીટંડપર, શંકર અનંગપર, સીંગકુરંગપર તૈસા ટુટ પડા ઓર યક્ષકી ચોટી પકડકે બહાર લાગે પ્રચંડ ક્રોધ ઓર શુરકે આવેશમેં આકે જમીન ઓર અસ્માનકે કલાબે

તોડકર યક્ષકા શીશ, શમશેરસેં ધાકર, ધડેસેં જુદા કર પતાલમેં ઝુકા દઊં ઐસા આવેશમેં આકે ધા કરનેકે અરસેમેં.

યક્ષદેવ—યૈ શુરવીર રત્નસેન મેરા જેસા અનુચર ઓર ગેમાર બે અકલીકું સત્યવાદી હોકર મારના ઉચીત નહીંહે ઐસા કરકે દો હાથ જોડકે પાંઉ નીચે ઢલ પડા ઓર કહને લગાકે અબમેં વેસા કરૂંતો તેરા સત્યકી આગ્નાહે. અબ મેરેકું જીતા રખના. વૈસી યાચના કરતાહું.

રત્નસેન—ઐ દુષ્ટ મેં યૈ શમશેરસેં તેરા ટુકડે ટુકડા કર દેતાથા, મગર અબ તેરેકું છોડ દેતાહું (એતને અરસેંમે.)

દેવી—ઐ બાલક ઈસ બખત તેરેપર જે સંકટ ભયાહે ઈસ્કી અંદર તેને જે પરોપકારીકા કામ કીઆહે. ઇસસેં સંતુષ્ટ હુઈહું; અબ તેરી ચક્ષુબીચ કીયા દેખ પડતાહે. ઇસસેં સંતુષ્ટ હુઈહું; અબ તેરી ચક્ષુ બીચ કીયા દેખ પડતા હે.

રત્નસેન—(દેખકે આશ્ચર્ય હોકે) મેં જે બનમેં થાવો બન કહાં રહાં ઓરમેં ઈધર કહાં આ પડા, દેખ મનવાઆગે.-

દેવી—ઐ બાલકા ઐ મુલક સીંહસ્ત રાજેંદ્રકા હે ઓર યૈ શહેર જયપુર નગરી હે ઓર દેવકા આજે દેવલહે સો રત્નવતીકા સ્મરણ કરનેકા સ્થળહે; અબ વો ગનપતીકા પુજન કરનેકું આતીહે. અબ બાલકા યૈં મોહમોરાહે સો તેરી પાસ રખ ઉસસેં તેરી મનોવૃતી પુરી હોયગા. (સર્વ જાયછે.)

પ્રવેશ બીજો.

સ્થળ—ગણપતીનું દેવળ.

પાત્ર-રત્નવતી, દેવળમતી.

રત્નવતી--વાહ! સખી ગનપતીકા દેવલ કૈસા અનુપમ દેખ પડતા હે.

દેવળ—હા બાઈ સાહેબ! યહ દેવળમેં રતનમણી જડીત્રકી નકશી કોરણીમેકી હે; ઓર કેસે સુશોભીત રંગબેરંગીકા ચીત્તાર કીયાહે સો દેખ મન ખુશ હોતાહે.

રત્નાવતી—અબતો મેં સ્મરણ સ્થળમેં જાતી હું.

દેવળ—પધારીએ બાઇસાહેબ!

રત્નવતી—સખી! તેરી પાસ દેવપુજનકી સામગ્રી હે સો અહીં રખ બલ્ક સુંદર બાગમેંસે સુશોભીત પુષ્પ લેકે આવ!

દેવળ—આજ્ઞા બાઇ સાહેબ (જાયછે ને આવેછે) બાઈ સાહેબ આપકે ફરમાન મુજબ, જાઇ, ચોખલી, ચમેલી, મોગરો, ગુલદાવદી, કેતકી, ઓર પારીજાતક વગેરે પુષ્પ લેકર હાજરહું (આપેછે.)

રત્નવતી—વાહ! સખી સત્વર લેકર આઇ, ઇસસે ખુશ હોકર યહ હાર તુજકું ઈનાયત કરતીહું.

દેવળ—બાઇ સાહેબ ઇસમેં આપકી કીઆ ફેરબકી હે વોતો મેરા ધર્મ હે સો કરના એકીકહે.

રત્નવતી—અબતો ચૈ બાત મોકુફ રખો ક્યું કે ગનપતીકા સ્મરણમેં વીલંબ હોતા હે. સો સત્વર કરના મુનાસબહે.

નારાચ છંદ.

ગણાધિ નાથ છો અજીત સૂત ઊમયા તણા,
વદે સદાય દેવ શેષ ઉરને ફથી ઘણા;
અરે અનાથ ના ખરે સુરેશ નાથ છો તમે,
વક્ર વજ્ર હસ્ત લઇ અસૂરને હણ્યા તમે,
વધી વધાઇ આપની અનેક સૂર સાથની,
કરી વિવેક વીનવું કરો અધીન રેમની;

(કરી રહ્યા બાદ.)

દાસી! અબ ચલો અપને મહોલમેં જાઇ!

દાસી—જેસી આપકી આગ્ના.

રાણી—ચલ તબ! (જાયછે.)

પ્રવેશ ત્રીજો.

સ્થળ—બાગમેં મહોલ.

પાત્ર-રત્નવતી, રત્નસેન, દેવળમતી, સીંહસ્ત, અને સુભટો

રત્નવતી—સખી અબતો મેરા મન બાગમેં ફીરનેકું મંગતા હે.

દેવળ—સખી ઠેરના મેં સબ જગોએ તીલાસ કરૂં, ફેર આપકી મરજી માફીક કરના (જાયછે ને જુએછે.)

રત્નવતી—તીલાસ કર સત્વર આના ક્યું કે ફેર અપને રાજ્યભુવનમેં જલદી જાનેકા હે.

દેવળ—મેં સુંદર બાગમેં દેખતી ફીરતીતી ઇતને અર-

સેમેં રતનમણી મહોલમેં કાચમેં કાઇ પુરૂષ દેખપડને કે સબબસેં શમશેર પકડ ખેંચ લડનેકું તત્પર હુઈ એતનેં અરસેમેં રક્ષક બી આ પહુંચે ઓર તલવારકી ચટાપટીકી સુસવાટી ચાલનેકે સબબસેં ધાંધાટ હોતાથા, બલ્ક કોઇને રાજભુવનમેં જાકે સીંહસ્ત રાજાકું સબ બાતકી સુચના કરદી કે તુરત સુભટનરકા સેન લેકે આ પહુંચા ઓર ઐસી તલવારકી ઝપાઝપી ચલને લગી એતને અરસેમેં અગ્નીકા સલગતા બીંબ પડનેસેં સબકે સબ સ્થીર હો ગયે.

(આ ગણુપતીનું સ્વરૂપ હતું.)

ગણુપતી—વરંબ્રુહી, વરમબ્રુહી. યૈ સીંહસ્ત રાજેંદ્ર લડનેકા ક્ષમા કર કયું રતનસેન રાજેંદ્ર રતનવતીકા રાજાહે વો તેરી બેટી રતનવતીકો પુર્વ જનમકો ભરથાર હે સોમેં સત્ય કહતાહું કે તેરી બેટીકા બીયા ઈસ સાથ કરદે.

સીંહસ્ત—ઐ ગેબી શબ્દ કોન કરતાહે, ઓર કયા બોલતા હે સો થોરા સમજમેં આયા મગર ઇસ્કા બીચાર કરને તક લડાઈ મોકુફ રખના;

સુભટો—એ સીંહસ્ત રાજેંદ્ર એ બિચાર દેવ ગતીકા બડા બારીકીસે કરનેકા હે પરંતુ અમ લોગુંકા ઐ મત હે કે રતનવતી શુદ્ધ સતી હે સો દેવ ગતીકા ઓર પુર્વ જનમકા ભર્ત્તારકી પરીછા કર દેગા બલ્ક આપકી મરજી આયે તે કરના યોગ્ય હે.

સીંહસ્ત—સુભટો તમારા કહેના યોગ્ય હે. વો મેરેકું

ભી અનોયુક્તિદાર લગતાહે સો વૈસા કરના અબ રતનવતીકી પાસ પરીછા કરાવો. (આવેછે અને પરીછા કરેછે.)

રત્નવતી— **લાવણી.**

ધરી ધ્યાનને કરૂં આરદા શીયળ મારૂં સાચું હોએ,
આજ દીવસ સુધી જેમેં, પુરૂશ મુખ ન જેયું હોએ. ધરી.
સત્યવૃત સુશીલપણાથી, ગણપતી સેવન કર્યું હોએ;
આઠપહોર અવનીશ ઘડી સત્યભક્તીમાં દીલરાખ્યું હોયે. ધરી.
સત્ય સત્યતા રૂપી નર્મળ, મેં આભુષણ પેર્યું હોએ;
શીયળ શાંતી રૂપી ચીત્ત સત્યજે મેં રાખ્યું હોએ. ધરી.
સત્વર અગ્ની પ્રજ્વલીત થાઓ, જે સત્ય મારૂં હોયે;
આ પુરવજન્મનો હોય ભર્ત્તાર, મારો આંચ ન આવે. ધરી.
ખરી વાત હોયે આવારે, એ વૃક્ષ બળી ભસ્મ થાએ;
તો તો મારો નીશ્ચે ભર્ત્તા, રૂપવંત એ થાએ. ધરી.
(અગ્ની પ્રજ્વલીત થઇ ત્યારે.)
હવે સાચો ઠર્યો મમભર્થાર, વરમાળા આરોપું;
પતીસેવા કરૂં દીનરેની, આજ્ઞામાં રહેતું. ધરી.

દેવતાઓ—(અંત્રીક્ષસે)

અનુષ્ટુપ.

સત્યં સત્યં સત્વ નારી, શુભે શુભ સત્યં કરી;
રોમ રોમ સત્યં ધારી, સત્યતા સંયુક્તા કરી,
સતં પદં પરં પામી, ત્વંપરિક્ષા સત્યં ભામી.

ગજલ.

દેખ્યા બીના આપ વિદેશસેં ચલકે આએ,

રીપકે શુકન સુનકે ઇધર આપ આએ;
કેસી ટેકી ટેકીદાર ઈમાનદારી લાએ,
જેસી બીજળી ઝબકે આભ તેસી તેજહે.
જેસી ચોખલી જાઇ ફુલવાડી ખીલીહે,
તેસી સુશોભીત કાયા આપકી દેખીહે;
એ બદન દેખી આપકા દીલ દીલગીરી હે;
સીંહ, દીપ, વાઘ ભોરીંગ જંગલમેં ભારે,
કયું કરકે આપ ચલકે ઇધર આએ.
મેને મુશીબતકી બાત આપ દીલ દીહે,
મેરે દીલકી અંદર આગ ચીરાક જલતી હે:
દાસી જાનકે અરે પ્રીય મારીતો દીજે,
આ રંકડીકી અરજ હવે પ્રીય ઉરમાં લીજે.

રતનસેન— **દીંડી.**

હે સખી સુંદરી સુંદર બાગમાં આવી,
ચીત્ત મારૂં ચીતારમાં ચોરાયું ભાવી;
ગુલ કંદ ગુલખેર મોગરો વીણાવી,
સુખાસેન બીછીયાત જ્યાં બીછાવી.
દેખી ગુલ બદન કાય દુલારી નારી,
સુખંદ સુખાકારી આઇ મનમાં ભારી;
તારૂણી મારી શાણી, ગુણીયલ ગુણવાળી,
છે પ્રીતમ પ્રીતમાં અલબેલી નહીં ન્યારી.
ચપળ ચીત્ત પ્રીતથી ચીત્ત લીધું ચોરી,

સાચી સાચી સાધવી છો પ્યારી મારી;
સાચે સારી વાત કંઠે મધુરી વાણી.

(સર્વ જાય છે)

પ્રવેશ ચોથો.

સ્થળ—કચેરી.

પાત્ર—રતનસેન, સીંહસ્ત રાજેંદ્ર, વિદુશક, બુદ્ધિવંત, કનકસેન, વીષળકવી, જયસીંહ વજીર.

સીંહસ્ત—વાહ ! કેસા અનુકુળ ઇશ્વર ભયાહે કે મારી બેટીકી મનોવૃતી મારીક સબ હુઈ હે.

ગજલ.

મીન જ્યું જળે જળ વિના, મીલે હરખીતકારી;
વિખુટી પડી મૃગલી, મીલે મૃગ સંગ સુખકારી.
અંધ પાવે નેન જેમ, થાએ અતી હીતકારી;
નારી પુત્ર વીનાની, પરસ્વે સુત્ર સુખ ભારી.
નીર્ધન પણ ધનવાન, નીર્બળ બળકારી;
જેમ ટળે વીજોગણીને, વીજોગ તેમ હીતકારી.
એમ થયું દીલ મારૂં, હવે આનંદકારી;
હવે થયો સંતોષ, અતી સુખ ભારી.

બુદ્ધિવંત—ખુદાવીંદ આપ જેસે નેકી ઓર નીતીકે સચે હે ઇસકું ઇશ્વર અનુકુળ કયું ન હોવે.

જયસિંહ—એ ચમત્કારી ઓર કુદરતીકા ખેલ દેખ પડનેસેં દીલમેં ખચીત્ત હુવા હે કે ઇશ્વર નીતીસેં અનુકુળ

હે. કહા કે ઈશ્વર સત્યકી પાસ હે ઓર અસત્યસેં દુર બસતાહે.

વીશળ—નીતીહે સો સત્યકા ટેકા હે ઓર સત્ય હે સો ધર્મ સંયુક્ત હે ઓર ધરમ હે સો ભક્તી સંયુક્ત હે ને ભક્તિ હે સો દેવ સંયુક્ત હે, એસા હે કે આરસી જ્યું સુર્યકા પ્રતીબીંબકા સંયુક્ત કરતી હે તેસા બીધીકા અંક બી સંયુક્ત કરતી હે.

રાગ જીલ્લો.

(કોણ ચઢાવે ધનુષ બાણ એ રાગ.)

નીતી સંયુક્ત કરી પાપ જાળ કાપો;
સાચ સાથે ધર્મ જોડી, કપટ ને જઈ કાઢો;
પુન્ય સાથે ભક્તી મેળવી, રૂઢ દળી નાંખો;
દયા રાખી ભાવ તુલ્ય, ગુપ્ત દાન આપો.
કપટ બુદ્ધિ તોડી નાંખો, જ્ઞાન કુંડ સ્થાપો;
માપ છોડી દુષ્ટતાનું, શ્રેષ્ટતાનું માપો.
દુતરૂપે આવી કાળ, મારસે જો છાપો
રહેમરૂપી શસ્ત્ર ફેંકી, કાળને જઇ કાપો

સીહસ્ત—પ્રધાનજી બીયાકા કામતેરે કુ સુપ્રદ કરતા હું અબ કચેરી બરખાસ્ત કરો.

પ્રધાન—જેસી માહારાજકી આજ્ઞા.

(કચેરી બરખાસ્ત)

(સર્વે જાયછે)

પ્રવેશ પાંચમો.

સ્થળ—રતનવતીનો મહેલ.

પાત્ર—રતનસેન, રતનવતી, દેવળમતી, અને પ્રભામતી.

રતનવતી—સખી અબતો સુંદર બાગમે જાકે સુગંધી પુષ્પ લેકે જલદી આ, ક્યુંકે પ્રાણપતી કચેરી મેંસેંઅબી આયગે, ઇસ લીએ સેનાસનમેં પુષ્પ બીછીયાત ઓર હાર ગુથન કરનેકી જરૂર હે.

દેવળ—બાઇ આપકે કહેને કે અવલ મેં બાગમેંસે ચંપો, કેતકી, જાઇ, જુઈ, ચમેલી, ગુલાબ લેકર આઇ હું સો આપ લીજીએ.

રતન—વાહ ! સખી તેરી બુદ્ધિ બડી ચપળ ઓર ચંચળીત તીક્ષણ ચાલાક હે, ક્યું કે સમયમેં સાવધ હોકર મેરા ફરમાન મુજબ યુક્તિ કર રખતી હે, ઇસસેં ખુશ હોકર યહ હીરાજડીત્ર હાર તુજકું ઈનાયત કરતીહું.

દેવળ—બાઈ સાહેબ અબતો મહારાજકું પધારનેકા સમય હો ચુકા હે સો આપ સુશોભીત ભૂષણ અલંકાર સત્વર પેરના ચઈએ.

રતનવતી—વાહ ! દાસી બડી ચતુર ઓર શાણી હે, લે આ કુંચી, પેટીમેંસેં સુશોભીત અલંકાર નીકાલ એકત્ર કર, ઇધિર લેકે આ (જાય છે ને લાવેછે)

પ્રભાવતી—બાઇસાહેબ આપકે વાસ્તે સ્નાનગૃહમે સુગંધીદાર સબ સામગ્રી તૈયાર કરરખીહે સો સત્વર પધારીએ.

રતન—પ્રભાવતી ચલીએ (સ્નાનગૃહમાં જાય છે અને સ્નાન કરી આવેછે.)

દેવળ—બાઇ સાહેબ આપકે કહને મુજબ હીરા જડીત્ર સુંદર અલંકાર ઓર વસ્ત્રાદીક નીકાલ રખાહે સો પહેરીએ.

રતન—લાવ (પહેરેછે)

દેવળ—બાઇ સાહેબ મહારાજ પધારતે હે સો સત્વર સાવધ રહો.

રતન—સખી દેખ રંગ મહોલકી નઝીક આયા હે ?

દેવળ—બાઇસાહેબ રંગમહોલકી દેવડીપર આ ચુકેહે.

રતનસેન—(પ્રવેશ કરી) કેમ! પ્રીયા! ખુશીમાં.

રત્નાવતી—પ્રાણનાથ પધારીએ ઔ કોચપેં બીરાજીએ.

રત્નસેન—અહો પ્રાણવલ્લભે યેહી રંગ મહોલકી અંદર બીછાનેકી ઓર રોશનીકી બડી ચાલાકી કીહે, બલ્ક બેઠનેકી અછી ગોઠવણુ કર રખીહે; વાહ! કેસા શીતળ પવન આતાહે; ઇસસેં મેરા જી શાંત ભયા હે પ્યારી!

રતનાવતી—આપકી સુખાકારીકે લીએ મેને જે યુક્તિ કીહે સો થોરીજ હે, ક્યું કે મેંતો આપકી તબીયત રંજન કરને વાલી હું.

રત્નસેન—શાબાશ હે રાણી તુજકું.

ગઝલ.

ધન્ય રાણી, ધન્ય રાણી ધન્ય તુજને,
બડ ભાગ્ય જાણું મારા મળી મુજને;
મારા પુન્યના પ્રતાપથી પ્રીયા મળી,

મારા સરખી જોડ પ્રીયા આજતો જડી.
તુજ સરખીનાર, પ્રીયા સદા શોધતો
સઘ મળી આજ પ્રીયા, હર્ષ તો થતો.

રત્નાવતી— **લાવણી.**

(મુજ ઉપર ગુજરીની ચાલ.)

પરીશ્રમ વેઠીને સ્વામી અહીંયા આવ્યા;
મળી મન માનીતી જોડ મન બહુ ભાવ્યા;
હું ગણું આપ ઉપકાર, અતીસેં પ્યારા;
ગણું ભાગ્ય બડ મુજ, દર્શ દીધાં તમારાં.
ઘણા પુન્ય તણા તો, પુંજ થકી હું પામી,
આ કોડીલો ગુણવાન, નીતીવંત સ્વામી;
કીધ આજ ઈશ ઉપકાર, મુજપર પ્યારા,
હે વીદ્યાવંત સ્વામીન, નમું હું દારા.

રત્નસેન **ગઝલ.**

(ઇંદ્રસભાની)

એમાં ઉપકાર, પ્રીયા કાંઈ ન ભણો;
ઉલટો આભાર પ્રીયા, માનું તું તણો;
શંકરનો અરી કામદેવની રતી,
તેના સરખી જોડ તું છું હર્ષ છે અતી;
મુગ્ધા તારૂં શીયળ, બુદ્ધિ બળ વિચારીને,
કાંતીવંત, શૌર્ય, ગુણવંત ધારીને;
પક્ષિતણા બોલ ઊરમાં ઉતારીને,

આવ્યો અત્રે શુણી હું પ્રસંશા તારીને.
જ્યારથી શુણ્યું મેં પ્રીયા, નામ તાહરૂં,
થયું પ્યાસી મન બહુ, પ્રીયા માહરૂં;
આવ્યો એકાએક પ્રીયા હુંજ તારી પાસ,
ચક્ષુથી નીહાળી તુને, થયોછું હુલ્લાસ.
જો કે શ્રમ ભારી પણ, કંઈજણાયો નહીં;
આવ્યો પંથ કાપતો, વીચાર લીન થઈ.

રત્નાવતી— આશા ગોડી.

પરીશ્રમ લીધો છે ભારી, પ્રાણપતી પરીશ્રમ લીધો છે ભારી-એ ટે
પક્ષિતણાતો શબ્દ શુણીને, મુંઝાણી મતી તમારી પ્રાણ.
નામ શુણ્યું જ્યાં મારૂં હે પ્યારા, વાટ લીધી તમે સારી. પ્રાણ.
પરીશ્રમ આતે મુજને માટે, શું તારીરીરે તમારી; પ્રાણ.
ધન્ય ધન્ય છે સ્વામી તમોને, ધન્ય નૃપતી ધર્મ ધારી. પ્રાણ.
ઉપકારી કીધી મુજનેરે ભારી, સ્વામી અત્રે પધારી. પ્રાણ.

રત્નસેન— છપય છંદ.

અહો માહરા પ્રાણ, વચન આ શુંરે વદે છે;
લજ્જા પામું હુંય, વખાણ શીદને કરે છે.
શાને તું ઉપકાર, પ્રીયા માને છે મારો;
ઉલટો માનું હુંય, આભાર પ્રીયા હું તારો.
ઉપકાર માન ન કામની, આભારી મુજને કર્યો;
પ્રીયા વીધીના લેખથી, તમને નીશ્ચે હું વર્યો.

છપ્પો.

ધનુષ ધારી છે નેણ, ચક્ષુ જાણું અણીઆળી,

ગુલાબ રંગ કપાળ, કાંત્તીવંત મોહવાળી;
શશીવદની નાર, રતી જોડ તો જાણું,
પરી ઇંદ્ર ભુવન નકી મનમાંય પ્રમાણું.
રૂપવંતી એવી પ્રીયા, અરે કેમ છોડી દઉં;
ઘડી નીશ્ચે તો વીધીએ, સત્ય મુજ માટે કહું;

ગીતિ.

પ્રાણ પ્યારી હેમારી, અતીશય થયેલું ઉપકારી,
પરી સરખી પત્ની, મળી આજનો દીન હર્ષકારી.
રત્ન આવા હું ઈચ્છું, દીનદીન પ્રતીજ્ઞ્યારી મારી,
ઠામ ઠામ નહી આવા, વીરલ મળવી નેક બખ્તનારી.
શું ય વદુ વિશેષે, મળ્યો આજતો હંસમોતી ચારો,
હરી ઇચ્છાથી આતો, થયો ભાગ્ય ઉદય આજ મારો.

રત્નાવતી— ગજલ.

(ઇંદ્ર શભાની ઢપની)

અનેક મારાજેવી પણ, આપ જેવા કોક;
સૌર્ય રૂપ ગુણ માંહે, આપછો અથોક,
મદન રૂપવંત ત્રીપુરારીનો અરી;
કાંતી એહથી અધીક, આપની ખરી.

પ્રાણનાથ! મેરેજૈસી તો જગમે બહોતહે મગર આપ જૈસા યહ જગમે વીરલાહે! પ્રાણનાથ અબતો ભોજન ગૃહમાં ચલીએ.

ભૈરવી.

(શીવ ધનુષ કઠીન કઠોર. એરાગ.)

અહો! પ્રીય ચાલો, ભોજન કરીએ,

મીઠ ભોજનતો, મુખજ ધરીએ. એ ટેક.
અરણ્ય ઓળંગી, સ્વામીજ આવ્યા,
પરીશ્રમ લાગ્યો, તે પર હરીએ. અહોપ્રીય.
તવ ઉપકાર અતીસેં પ્રમાણું,
બદલો નવ લેશ મુજથી જરીએ. અહો.

રતનસેન— સોરઠ.

(તેતો ઘટમાં ઘર કીધું. એ રાગ).

પ્રાણ થકી અધીક હેવાલી, ચાલો જઇએરે.
છો ક્ષત્રી તનયા શાણા, શું ગાઇ ગુણના ગાણા
ઉરવશી આપને જાણ્યાં, વધુ શું કહીએરે. પ્રાણ.
ગુણતારા ગણવાબેશી, પારજ ન આવે કાંઈ.
ખરી ખુબી તારી જણાઈ, ન કચાસ કંઇએરે. પ્રાણ.

(જાકે જમને લગે)

રનતસેન—વાહ! પ્રાણ વલ્લભા! યે સ્વાદીષ્ટ ભોજન લીજતદાર કીને પકવાયાહે, બડી બારીકીકા કામ કીયાંહે, ઉસસેં ઇનિકું યે જડીત્ર હાર ઈનાયત કરતા હું.

દેવળ—પધારીએ બાઇ સાહેબા! આપકા ફરમાન મુજબ સેનાસન બીછીયાત તૈયાર કર આઈહું.

રતનવતી—બહુ સારૂં (રત્નશેનને)પ્રાણનાથ અબ સેનાસનમે પધારીએ જાયછે).

રત્નવતી—વાહા પ્રાણ પ્રીયા એ પલંગપર રંગ બેરંગી સુગંધીદાર, પુષ્પ બીછીયાત કર કેશી જુગતી લગાઇહે શો દેખ મનરંજન હોતાહે.

પ્રભા—બાઇ સાહેબ એ અંતર દાનીયુંમે બસાઈ, ચંપેકા ઓર મોગરેકા બલ્ક ગુલાબકા અંતર ભર લાઇ હું સો આપ લીજીએ.

રતનવતી—વાહ! દાસી તેને મેરા પતીકી સેવા કરને મેં બડી ચલાકી બતાઈ હે.

પ્રભા—બાઈ સાહેબ યે કરના મેરા ધર્મહે, ધર્મ સે જ્યાદે મે ક્યા કરતીહું.

રતનવતી—પ્રાણ પ્રીય એ અંતરકી સુગંધ આપકા મગજકુ રંજન કરનેકે લીએ મંગવાઇ હે સો પરસ કરનેકુ મેરાજી ચાતાહે આગ્ના દીજીએ.

દેવળ—બાઇ સાહેબ એસી ખુશાલમંદી હોચુકીહે બલ્ક મહારાજકા જી મેરેકું ઉદાસ દેખ પડતાહે.

પ્રભા—મેરેકુંભી વૈસાજ લખતાહે (વો શમસ્યા રતનવતી સમજકે પતીકું નીવેદન કરને લગી.)

રત્નવતી—પ્રાણનાથ આપકાજી એસી ખુશાલમંદીમે ક્યું ગમગીન દેખ પડતાહે.

રત્નસેન—એ પ્રાણવલ્લભા અબતો મેરાજી અપને રાજ્યમેં જાને ચાતાહું.

ગજલ.

(જફ્રાવો સીતમકું.)

અહો પ્યારી મારી સત્ય કહું,
અપને ઘરૂંતો જાને ચહું;
હુંવાં દીન બોતહે પ્યારી મેરી,

ચલ અપને ગાંઉ દેરના જરી.
તેરી અમા તેરા બાપુકી પાસ,
રૂકસત લેને ચલો મેરે પ્રાન;
જલદી જાના ન રોકાના જરા,
તેરી સંગ રેના જુદાના જરા.

રત્ન. ઉપરનો.

અહો પ્રાન પ્યારા ન હોના ઉદાસ,
જેસી તવ ઈચ્છા કરૂં તેમ ખાસ;
અપને ગાઉમેં જાને જો ચહો,
રૂકસત લેકર, જાના અહો.

પ્રાનનાથ જો આપકી મરજી અપને ગાઉમેં જાનેકી હે સો રૂકસત લેકર જાના ચઇએ.

રત્નસેન—હાં પ્રીયા ચલો રૂકસત લેનેકું. (જાયછે.)

પ્રવેશ છઠો.

સ્થળ—ગુણવંતીકા મહેલ.

પાત્ર—સીંહસ્ત રાજેંદ્ર, ગુણવંતી, ફુલવતી, રત્નવતી.

ગુણવંતી—ફુલમતી સખી, અબીતક મેરી પ્યારી બેટી રત્નવતી કયું ન આઈ હે, ઈસકા કયા સબબહે.

ફુલમતી—બાઈ સાહેબ આપકી કુંવરી રત્નવતી આતીહે.

ગુણવંતી—ફુલમતી સખી સત્વર જાકે તેડ જલદીઆ; અંદરમેં રંગ ભુવનમેં જાતીહું.

ફુલમતી—બાઇ સાહેબ પધારીએ આપકી માતુશ્રી રંગ ભુવન મેં ગયેહે સો મેરી સાથ ચલીએ. (જાયછે.)

ગુણવંતી—(આવતી જોઇ) બેટી આજે દેર કયુંકી, અબી તુજકું મેં બોલાનેકું ભેજતીતી એતને અરસેં મેં તેં આ- પહુંચી સો અચ્છા ભયા, અબ બેઠીએ.

રત્નવતી—હા માતુશ્રી ! અબ બેઠના તો હે જના આપકી છાંયા નીચે.

ગુણવંતી—કયું બેટી ! તેં શક્ય ભેદસેં બોલતીહે, સો કયા બીચાર ભયાહે સો સત્વર બોલદે !

રત્નવતી—માતુશ્રી ! અબ મેરા સ્વામીનાથકા જી વતનમેં જાનેકું ચાહતાહે સો સત્વર મેરે બાપુકી રજા મીલનેકી પેરવી કરના ચઇએ (એતને અરસેં મેં.)

ફુલમતી—બાઇ સાહેબ ! રાજેંદ્ર પધારતેહે સો સાવધહો !

સીંહુસ્ત—પ્રાણવલ્લભ આજે તેરા મુખાર્વીંદ કયું શો- કાતુર દેખ પડતાહે ! કયા સબબહે !

ગુણવંતી—પ્રાણાધારા પ્રીય બેટી રતનવતી વતનમેં જા- નેકી રજા લેને આઇહે, ઈસ સબબસેં.

સીંહુસ્ત—અચ્છા મેંબી એ બીચાર કરતાહું કયું કે જમાઉ ઉસ્કા બતન છોડ ઇધર એકલા આયાહે.

ગુણવંતી—જમાઉ ઓર બેટીકાજી વતનમેં જાનેકી ઇંતેજારીમેં ગીરફ્તા રહે સો સત્વર રજા મીલની ચઇએ.

સીંહુસ્ત—અચ્છા ! અબ એ બાતકી અનોયુક્તી કરતાહું.

ગુણવંતી—અબમેં રજા મંગતીહું રત્નવતીકી પાસ જાનેકી.

સીંહસ્ત—અછા. (જાયછે.)

રત્નવંતી—માતુશ્રી રજા મીલનેકા બ્યાન જાહેર કીયાહે કે નહીં.

ગુણવંતી—હાં બેટી તેરે બ્યાનકી હકીકત સબ સુનાઇહે વોભી એ ઇંતેજારીમે હે

રત્નવંતી—માતુશ્રી અબ મે મેરા ભુવનમે જાનેકી રજા મંગતીહું

ગુણવંતી—બહોત અછા (જાયછે)

પ્રવેશ સાતમો.

સ્થળ—રત્નવતીનું મુકામ.

પાત્ર રત્નસેન. રત્નાવતી, પ્રભાવતી, દેવલમતી, સીંહસ્ત, ગુણવંતી.

રત્નસેન—હે! પ્રાણવલ્લભા તેરી પીછેસેં મુઝે ઇશ્વર ચેન નહી પડતાથા બલ્ક મેરા મકસદકા બ્યાન સુનાયાકે નહીં; સુનાનેકે સબબસેં દેર લગી હોયગી.

રત્નવતી—હા ! પ્રાણનાથ ! ઇસલીએ દેર હુઇહે.

રત્નસેન—પ્રાણપ્રીયે ! મેરા મકસદકા હેવાલ સુનાયા સો કેસા હુવા સો બોલદે.

રત્નવતી—આપકા મકસદકા બ્યાન કયું નહી સુનાયા હોગા વોભી ઇધર આતેહે.

પ્રભા—બાઈ સાહેબ ! આપકી માતુશ્રી ઓર પીતાશ્રી

આતેહે સો સાવધ હોના.

રત્નસેન—પ્રીયા સામને બોલાનેકું જાતાહું. (જાયછે.)

ગુણવતી—પ્રાણનાથ જમાઉ વીવેકીમેં વીવેચની હીરા-રૂપહે ઈસ્કી કયા તારીફ કરના.

રત્નસેન—બડી કૃપાકી, આપ પધારીએ રાજેંદ્ર.

સીંહસ્ત—હાં અબ ચલીએ (બંને સાથે જાયછે.)

રત્નસેન—એ સીંધાસનપેં બીરાજીએ (બેસેછે.)

રત્નવતી—માતુશ્રી જી પધારીએ(એ કોચપરબીરાજીએ.)

સીંહસ્ત—એ બાલકો અબ તુમેરા દીલ વતનમેં જાનેકું ચાતાહે સો જાના મગર મેરાજી એ કહેનેસેં બહોત ગમગીનહે બલ્ક આપ દોનું સહી સલામત વતનમેં જાનેકી રવાનગીસેં મેરા જૈસા કોઇભી ભાગ્યવાન નહીહે; ઈસસેં મેં સંતુષ્ટ હોકર મગનહું.

રત્નસેન—એ આપકે ખુશાલીકે બચનુંસેં ખુશ હુવાહુ બલ્ક આપકી કુરનસ બજાકે રવાનગી કરતાહું.

સીંહસ્ત— **ભેરવી.**

હે શીયળ પુત્રી મારી, ચસ્મથી પ્યારી,
નથી અળગી કરી, આંખથી પળજ ન્યારી.
હાવ ભાવ કરી અતી ઉછંગે ઉછેરી,
હવે મુખથી કહુંછું, જાઓ પુત્રી મારી;
એ દુઃખ દાવાનળ મુને, અતી બહુ ભારી.

ગુણવંતી— **ગજલ.**

કથી કહું કેટલું, હવે પ્યાર પુત્રી તારૂં;

વાલપમાં બ્હાલ હીતતેં અતી વધાર્યું,
હેતે હેત વધારી, ચીત્ત ભમાવ્યું મારૂં.

ધીરજ નથીરે રેતી, હૈયુ બળેછે મારૂં;
તારા વીયોગનું, દુઃખ મુને ઝાઝેરૂં.

રતનવતી— ગજલ.

હે પીતા મમ માતુ, તમથી નથી ન્યારી.
પીતુ આશું કરોછો, કલ્પાંત કારી.
આહા! શોષતજી દીઓ ને માતુ અમારી.
સીખે સીખ દીઓ, તમે હીત કારી.

રાસડો.

ગુણવંતી—એની મારી વાલીરે, પ્યાર અતી વધારીએરે
સાસરીયામાં વીવેકે ચાલીએરે
સાસુ સસરાજીની મરજાદુ પાલીએરે

જેઠ જેઠાણીને પુછી પગલાં ભરીએરે
દીયર દેરાણી સાથે હળીમળી ચાલીએરે

પુત્રી મારી શાણીયે, પતી વચનમાં રેવુંરે
કોઇ કોઇની વાતુરે કોઈને નવ કહીએરે

દુઃખ સુખની ગુંજું કોઇને નવ દાખીએરે
મનની મનમાંરે સમજીને ચાલીએરે

પોતાના કુળનીરે મરજાદુ રાખીએયેરે
કુટુંબ સહોદરનીરે સાથે પ્યાર જોડીએરે

હવે મારી શીખામણરે ચીત્તે ચોડજેરે.
(એમ કહી સર્વે જાયછે.)

બીજો અંક સમાપ્ત.

रत्नसेन अने रत्नावती.

નાટક ત્રીઅંકી.

પાત્રજન.

રત્નસેન	રત્નપુરનો રાજા.
રત્નાવતી	... તેની સ્ત્રી
દેવળમતી પ્રભાવતી }	તેની દાશીઓ
વજ્રકીંસ	તેની દાશીઓ
સુમતી	... તેનો પ્રધાન
સુરસેન	... સેનાપતી
ચંદ્રકવિ	...... દશોંદી
વિદુશક	... મશ્કરો
દેવસીંહ	... વજીર
નવલ	... ચોપદાર
અમરસીંહ ... ... કરણસેન. ... ... જેમલસીંગ ... ... વિરોજી	... પરાવત
વિજયસીંહ......	... ,,
વિશ્વેશ્વર	... પંડીત

વગેરે

પ્રવેશ પેહેલો.

સ્થળ—રતનપુરનો રસ્તો.

પાત્ર—અમરસીંહ, અને વિદુશક.

અમરસિંહ—અભી તક મહારાજ રતનવતીકી સાથ બીયા કરકે આયા નહીહે, દીવસભી બહોત હુવાહે.

વિદુશક—ક્યું અમરસીંહજી બીચારમેં ગીરફ્તા રહો, ક્યું સીંહમેસેં શીઆળ ભયા હો કે ક્યું.

અમરસીંહ—તેં કોન હે ?

વિદુશક—ક્યું ચુક ગયા, વો દીન ગોળપાક—

અમરસિંહ—ગોળપાક ક્યા બોલતેહે.

વિદુશક—અચ્છા, યહતો નીંદમેં ઘેરાયોહે.

અમરસીંહ—સાલે ! કયા ભસતેહે.

વિદુશક—સીંહજી બીચાર કરકે બોલો, નહીતર--

અમરસીંહ—તેં ગધાકી સાથ મેં બાતા કયા કરુંગા.

વિદુશક—બાતકી કોન કેતેહે મેંતો લાતકી કેતાહું.

અમરસિંહ—તેરા ગાલ સહન કરેગા.

વિદુશક—સહન ક્યું ન કરેગા; તુમેરેમે કુછ માલ નહી લગતાહે નહીંતર રજપુત હોકર એસા બચન કભી ન બોલે.

અમરસીંહ—સાલે મેરેકું તેં નાર્મેદ ગીનતાહે યહ તલવારકી ધાર દેખ કેસી હે.

વિદુશક—વોતો તલવારકી ધાર મગર તુમેરી ધાર કેસી

હે પારકી બડાઈ કયા કરતા હે.

અમરસીંહ—ચલ બેરાગી તેં મશ્કરા આદમી હે હમ તો જાતાહું

વિદુશક—મેંબી જાતાહું (સર્વે જાયછે)

પ્રવેશ બીજો.

સ્થળ—જંગલ.

પાત્ર—રત્નસેન, રત્નવતી, પ્રભાવતી, દેવળમતી.

પ્રભા—દેવળમતી અપને એ ભયંકર જંગલમેં આ પહુંચે મગર દુસરા કોઈ મનુષ્ય દેખ નહી પડતા હે, કૈસા ઘોરવનહે કૈસી દેવકી અજાયબીહે, અબ હસ્તમે શમશેર પકડકે સાવધ રહેના યોગ્યહે.

દેવલમતી—તેરા કહેના યોગ્ય હે કયુ શીર છત્રકા રક્ષણ કરનેકા સમય આયાહે સો બજા લીજીએ.

પ્રભાવતી—ખુદાવીંદ આપે ચલનેકી બોત તકલીફ લી હે છશલીએ આપ આરામ લેના ચઇએ.

રતન—અચ્છા મે સુમાસેન કરકે આરામ લેતાહું.

(એતને અરસેમે વજ્રકીંસ આકે બોલ ઉઠેછે)

વજ્રકીંસ— **ગજલ.**

(ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશેરે.)

અરે આતે શું થાયછે કોલાહળ
ગજબ શું રે અહીં થયોરે—એ ટેક.
કોણુ બાંધી શકે મારી સાથ બળ—ગજબ

ઘણા વર્ષ થયાંછે મારો વાસ—ગજબ
કોઇ તણો હજુ થયો ન પ્રકાશ—ગજબ
નવ જોયા કદી સુરકે અસુર—ગજબ
કોણ પેશી શકે કોનો મગદુર—ગજબ
જ્યાં સુધી ફરેછે મારી આણ—ગજબ
પક્ષી પણ પેશી શકે ન પ્રમાણ—ગજબ
આહા આતે શો છે ચમત્કાર—ગજબ
શુણ્યો આજ મેંતો અરે ભણકાર—ગજબ

શીખરીણ છંદ.

અરે આતે ક્યાંથી, નિર્બળ જન આવી અહીં પડયો;
કહે કોણે ફેંકયો, અરરરર જેથી તું લથડયો.
અરે હુંતો પામું, અચરત અતી અંતર મહી.
શી રીતે તું આવ્યો, ભયંકર અતી જે વનસહી.

અરે! માનવી અહીં સોડ તાણીને શું પડયોછું ઊઠ અહીથી.

દાસી—અરે દુષ્ટ વજકીંસ તું બકવાદ શું કરેછે! જો અમારો રાજા ઉઠશે તો તારો પ્રાણ ખેંચી લેશે.

વજકીંસ—અરે રંડીયો! તમે બકવાદ કરો નહી ઉઠાડ તારા રાજાને નહીતર—

દાસી—અરે મોતને શું માગી લેછે.

રત્નસેન—(જાગૃતથઇને)અરે દાસીઓ! આ કોલાહળ શાનોછે તે મુને જણાવો.

વજકીંસ—અરે દાસીઓને જણાવવાનુ કાંઇ કારણ નથી પણ તુ અહી શા મારે આવ્યોછુ.

માલીનીછંદ.

વચન મમ શુણીને, માનવી ગૂમથાને;
જલદિ જલદિ જાને, કાજ છોડું દયાને.
નહિતર તુજ મૃત્યુ, રે થયુંતો પ્રમાણ;
નિરબળ જન તૂને, તો કરૂં દોસ્ત *ઠામ.
ઝપટ ચપટથી હું, શીશ તારૂં ઉડાવું;
પણ મુજ મન ઇચ્છે, તૂજનેરે બચાવું.

અરે મદોન્મત્ માનવી તું અહીં શા માટે આવ્યો છું, જલદીથી અહીંથી ચાલ્યો જા નહીતર તારૂં શીશ ઉડાવુંછું.

રત્નસેન— માંલીની છંદ.

વચન ગરવના આ, દુષ્ટ તું શુંવદેછે;
અતિ અચરત પામું, તૂજ મૃત્યુ ૧ગદેછે.
પણ અંતર દયાથી, તૂજને જાવા ઇચ્છું;
તુજ મરજીજ હોયે, જોર તારૂં હું પ્રીચ્છું.

(વજ્રકીંસ હસ્ત મેં શમશેર લેકે ક્રોધાતુર બનકે સુરકે આવેશમેં આકે તલવાર ખેંચકે પ્રહાર કરને લગા એતને અરસેમેં રત્નસેન હાકમારકર જૈસા કેસરીસીંહ મારનપર તુટ પડતાહે ઓર ઇસકા પ્રાણ ઘાત કર લેતાહે ઐસા આરૂંઢ હોકર વજ્રકીંસકી ગરદન પકડકે જમીનદોસ્ત કર. જ્યુ કાળવજ્ર આત્માકી જીભ ખેંચ લેતાહે તૈસા ખેંચને લગા ઓર કહને લગાકે અબ તેરા કોઇ શરણ કરને વાલેહે હો-

---

* જમીન, દોસ્ત ૧ ગદાથી.

યતો યાદ કર, ઇસ્કું નહીતર અભી તેરી જીભ ખેંચ લેતાહું.

(એતને અરસેમેં.)

વજ્રકીંસ—મેરા રક્ષણ કરને હારા રતનસેન હે, ઈસબીન કોઇભી નહીહે. કયુમેં ઇસ્કા પરભાવકા વફાદારી હીતેચ્છુ મીત્રથા મગર મેં મીત્રાઇમેં દગલબાજીકીથી, ઈસ્કે સબબસેં ફીટકાર લગનેસેં દૈત્ય હોકર એૈ જંગલ પડાહું બલ્ક ફીટકાર લગનેકે સમય મેં આજીજી કરને લગા તબ એૈસા હુવાકે રતનસેન એૈ બનમેં આયગા, જબ ઉસ્કી સાથ જુદ્ધ હોગા તબ મુલ સ્થીતિમેં આયગા ઈસ લીએ એૈ બનમેં કોઈકું રેહેને નહી દેતાહું (એતને અરસેંમેં વજ્રકીંસકા રૂપ બદલાઇ ગયા ઓર મહા તેજસ્વી કાંતીવાન ધવલસીંહ રજપુત બનગયા.

રતનસેન—વાહ કેસી દેવકી અજાયબી હે મેને મેરા મીત્રકું બહોત સંકટ દીઆ, ઈસસેં મેં દીલગીરહું.

દેવળમતી—વાહા! કેસા અનોયુક્ત કૃતેહમંદ હોતાહે.

પ્રભાવતી—હાં! સત્યવાદીકા તો અચ્છા હોતા હે.

રતનવતી—અબતો પ્રાણનાથ ચલીએ, કયું કે વીલંબ હોતા હે.

રત્નસેન—ચલો (એમ કહી જાયછે).

પ્રવેશ ત્રીજો.

સ્થળ—કચેરી.

પાત્ર—રત્નસેન, સુમતી, સુરસેન, ચંદ્રકવી, વિ-

દુશક, દેવસીંહ, નવલ, અમરશીંહ, કરણસેન, જેમલસીંગ, વીધીધર, વીરોજી.

ચોપદાર—ગૌ બ્રાહ્મણ પ્રતીપાલ, દીનદયાળ, સુર્ય કુલ રાજ રાજેંદ્ર, મુગટમણી, રાજાધીરાજ રત્નસેનકી સ્વારી આતીહે નીગાહ રખો મહેરબાન.

(સૌ બેસેછે ને અનુક્રમે છડી પોકારે છે.)

રત્નસેન—વીધીધર પંડીતજી પ્રથમ રાજ્યમેં કીસ બસ્તુકા સંગ્રહ કરના મુનાસબ હે ઓર કીસતરહેસેં ચલના યોગ્યહે સો બોલદો.

વીધીધર—રાજેંદ્ર પ્રથમ રાજ્યમેં કોશ, બળ, નેમીત્ર સત્ય, નીતી, ધર્મકા સંગૃહ કર ધર્મ પીછાણના ચઈએ.

સુમતી—વાહા! વીધીધર પંડીતકા કહેના યોગ્યહે ક્યુંકે કોષ રખનેસેં સૈન્ય રખનેકી સમૃધીહે ઓર બલસેં શુર પ્રાપ્ત હોતાહે બલ્કે મીત્રસેં સહાયતા મીલતીહે; ઇસ લીએ કહેના યોગ્યહે.

અમરસીંહ—પ્રધાનજીકા કહેના બરોબરહે ક્યુંકે કોષસેં બળ પ્રાપ્ત હોતાહે ઓર બળસેં લક્ષમી પ્રાપ્ત હોતીહે. બલ્કે બળ લક્ષ્મીસેં ધર્મ પ્રાપ્ત હોતાહે (જેસાકે ધુપ જ્યું વાયુને આધીન છે તુંધર્મ બળને અનુવર્ત્તન કરી રહેલોછે.)

જેમલસીંગ—અમરસીંગકે બોલ સત્યહે ક્યું કે ધર્મસેં આન વીક્ષીકી ત્રયી વાર્ત્તા દંડ નીતી એસા ચારૂન ગુન પ્રાપ્ત હોતાહે.

રત્નસેન—હે પ્રધાના ! ધર્મ ક્યું સીદ્ધ હોતાહે સો કહદે.

સુમતી—શ્રોતા ધર્મ સત્ય પુરૂષકા ચલાવેલા મમવાદી આદર કરેલા સનાતન ધર્મ પરંપરાથી ચાલેલો (પોતાના હૃદયમાં ધર્મત્વબુદ્ધિસેં નીશ્ચીત થયેલો એ ચારૂન ગુનસેં ધર્મ સીદ્ધ હોતાહે, એ ચારૂન ગુન સંપન્ન કરને વાલે ધર્મ પીછાન કરને વાલેહે.

વીરોજી—સુમતી પ્રધાનકા કહેના બરોબરહે ક્યુંકે ધર્મ સીદ્ધ કરનેસેં સત્ય, શાંતી, રહેમ ઓર નીતી પ્રાપ્ત હોતીહે.

સુરસેન—વીરાજીકા કહેના અનોયુક્તિદારહે ક્યુંકે સત્યસેં જુઠ નાશ હોતાહે ઓર શાંતીસેં ક્રોધ વિનાશ હોતાહે ઓર રહેમસેં પાપ દુર ખસતાહે બલ્ક નીતીસેં ઇર્ષ્યા દુર હોતીહે.

ચંદ્રકવી—સુરસેન સેનાપતીકા કહેના સત્યહે ક્યુંકે સત્યસેં શૌર્ય ઓર શાંતીસેં ધૈર્યરૂપી બળ, ઓર રહેમસેં સભ્યતારૂપી દયા બલ્ક નીતીસેં દક્ષતારૂપી મીત્ર હોતાહે, ઇસ મીત્રસેં ધર્મ અર્થ ઓર કામકી સીદ્ધી હોતીહે. બલ્ક સર્વોત્તમ શુભાશુભ ગુન રાજ્યમેં હોનેકે સબબસેં દુષ્ટતા ઓર અનીતિ વીનાશ હોનેકે સબબસેં રાજ્યકા કલ્યાણ હોતાહે.

વીરોજી—વાહ ! વાહ ! એસા પ્રશ્નોતર કરના સત્યવાદીકા આવેશકા ચીન્હ હે.

વિદુશક—હાં કરના સો પાલના નહીં, કહેના સો કરના નહી જૈસા કમળ કે પનેકું આબ પરસ કરનેસેં ઢલ જાતાહે તેસા હોગા કે ક્યા ?

જેમલસીંગ—ઐસાક્યું હોવે સત્યકા નાવ ચલ રહાહે.

વિદુશક—બરાબરહે! કાગજકી હોડી આબ મીશ્રીત હોકર ગલ જાતીહે વૈસાહે કે કયા ?

ચંદ્રકવી—કાગજકા નહી ઘેલા વેતો સત્યકા સો મીશ્રીત નહી હોવે !

વિદુશક—તબતો અચ્છા ! બલ્કે આ બીના અટકે ક્યુંકે બંધ ઔર વધ બરાબરહે, ઐસા હોવેતો કયા કરના?

ચંદ્રકવી—સત્યરૂપીસલીતાપેં ચલેવો અટકે નહીં, ઐસા સત્યકા સ્વભાવહે.

રત્નસેન—હે પ્રધાના ! રાજેંદ્રે પ્રજાકા પાલન કેસા યુક્તીસેં કરના ઔર શાસનરૈયેસેંવર્તના બલ્કે ઈનસાફ કેસા કરના સો બ્યાન સુનને ચાતાહું.

સુમતી—પ્રથમ રાજેંદ્રે નીતી સંયુક્ત ચલના, બલ્કે ધર્મ રક્ષણ કરના, દેવાલયકા ધન નહી હરના.

ચંદ્રકવી—બરાબરહે ! નીતીકું બલ્કે ધર્મકું સુબ્યતા સંજુક્તહે.

વિદુશક—હાંજેસા શરીરમેં મોહ સંજોગકર રહાહે તેસાહોગા.

પ્રધાન—રાજાએ દવેંત ભાવસેં કે લોભસેં કીસીકું સજા કરના નહી ક્યુંકે લોગમેં પરસ્પર હીત ભાવહે સો કહેના સુનકે સત્કાર કે ઘાત કરના નહીં.

ચંદ્રકવી—સત્ય કહેનાહેં કયુંકે સત્ય જુઠેકા મુળ શોધનકી કરકે ધર્મ સંયુક્ત કરના યોગ્યહે.

સુમતી—ર્ત્વીક આદીક રાજેંદ્રે દંડ કરના નહીં ક્યુંકે ઇશ્કા દંડ દેવ કરતાહે.

ચંદ્રકવી—રૂત્વીકકા બાનેસેં દંડ કરને વાલા ધર્મસેં વિ-રૂધ હોતાહે સો સત્યહે.

પ્રધાન—રાજેંદ્ર બલવાનહે બલ્કે બલવાન હોકર ગરીબ નીરપરાધીકું મારના ઓર વધ કરના નહીં. દુષ્ટતા વાપરના નહીં, પર સ્રીકા હરણ કરના નહીં.

ચંદ્ર—બરાબરહે ! ક્યુંકે સત્ય પુરૂષ જે રસ્તે ગયેહે એ રસ્તે જાના બલ્કે એ રસ્તો છોડનેસેં રાવણકી માફીક વી-નાશ હોતાહે.

સુરસેન—રાજેંદ્રે અનાગત વિધતા પણે રહેવું (એટલે સમય આવ્યા પહેલાં સાવધ રહેવું) પ્રત્યુ પત્રમતી પ્રમાણે ચાલવું (સમય આવ્યા પહેલાં જોઇતી બુદ્ધિ સુજે તેવી વા-પરવાથી વૃધી પામેછે) દીર્ઘ સુત્રસેં નહીં રહેના એટલે આળસુ વિનાશ પામેછે.

પ્રધાન—વાહ ! એસા ધર્મનીતીકા અનોયુક્તિકા સ-વાલ કરના મુનાસીબહે.

રતન—વાહ ! પ્રધાન ! તેરા કહેના સત્યહે અબમેં જ-નાનેમેં જાતાહું.

પ્રધાન—જેસા મહારાજકી આજ્ઞા.

(એમ કહી સર્વ ઉઠેછે ને કચેરી બરખાસ્ત)

પ્રવેશ ચોથો.

રતનવતી—ઈશ્વરકી ગતી ગહનહે, ક્યુંકે અકળીત કલાય

નહીં એસીહે સો સુકૃત કરના યોગ્યહે.

દેવળ—ઐ દુનીઆમેં જન્મધર સુકૃત નહી કરને હારેકું ધીકાર હે.

રતનવતી—ઐ દેહ ક્ષણ ભંગુર હે, ઈસ્કા મોહ કરના યોગ્ય નહી હે, ઐ ફાની દુનીઆમે જન્મધર સુકૃત કર નામરખના યોગ્યહે.

પ્રભા—જન્મધર ઈશ્વરકી ભક્તિ એક નીષ્ટાસેં કીહે, ઈસ્કું શુભાશુભ કૃત્યકા ફળ મીલતાહે, બલ્કે જીને ઈશ્વર ભક્તી નહી કીહે ઈસ્કા જીના વૃથાહે.

રત્નવતી—સ્ત્રી જાતીયુંકા ઈશ્વર પતીહે સો પતી સાધન કરના ઓર પતીવ્રત ધારન કરકે પતી વચનમેં રહેના, શ્રેષ્ટ સત્ય ધારન કર પતી સેવન કરના ઐ સ્ત્રીયુંકા ધર્મહે.

દેવલ—બાઈ સાહેબ! રાજેંદ્ર પધારતેહે સો આપકું રોશન કરતીહું (એતને અરસેમેં.)

રત્નસેન—(પ્રવેશ કરકે) કયું પ્રાણ પ્રીયા! કીયા બીશય બીશે વીવેચની વીચાર કરતીહે સો બોલના ચહાએ.

રત્નવતી—સ્ત્રી જાતીયુંકા ધર્મ કૈસા હે ઓર કીસ્તરહસેં ચલના ઓર કૈસા ધર્મ રખના એ બીશે વીવેચન કરતીતી એતને અરસેમેં આપ આએ.

રત્નસેન—પ્રીયંવદા કેસા વીવેચન કરતીથી, ઓર સ્ત્રી જાતીયુંકા કેસા ધર્મ રખનેકાહે સો બોલદે.

રત્નવતી—પ્રાણનાથ ઐ દુનીઆમેં જન્મધર પતી સે-

વન કરના, પતીકી આજ્ઞામેં રહેના બલ્કે શીયળતા રખ સત્ય પતીવ્રત ધારણ કર પતીકી ભક્તી કરના વો સ્ત્રીકા નીતીયુંકા ઊત્તમો ત્તમ શ્રેષ્ટ ધર્મહે; જીને પતી સેવનમેં સત્યતા નહી કીહે, ઇસ સ્ત્રીકા તેજ નીસ્તેજ ઓર સત્યભી નીસ્તેજ હે બલ્કે જીનાભી વૃથાહે.

રત્નસેન—વાહ ! તેરા કહેના સત્યહે ક્યુંકે સ્ત્રીયુંકા ધર્મ પતી સેવન કરનેકા કહા સો ધર્મ સંયુક્ત બોલહે.

રાણી—હા ! પ્રાણનાથ આપકા કહેના સત્યહે, ક્યુંકે ધરા જ્યું સંયોકતી કરતીહે તૈસા પતી સેવનમેં સ્ત્રીયુંકા સંજોગદારીહે, જેસાકે ચકમકકી પથરીમેં બલ્કે લુહામેં અગ્ની પ્રવેશ કર રહીહે જેસાકે ચકમક પહાણમેં આકર્ષણ લુહા ખેંચનેકા હે તૈસા સ્ત્રીકા સત્ય આકર્ષણ પતી સંયુકતી કર દુધ આબકી માફક ઓટપોટ મીલ નહારી કરના સત્યકાર ધર્મહે.

રત્નસેન—વાહ ! પ્રાણવલ્લભે એ કહેના સત્યો સત્યાદીકહે.

રાણી—ધરાકી ઓર અસ્માનકી આકર્ષણકી સંજોગદારી અગ્ની વાયુસેં જ્યુ હોતીહે તૈસી સ્ત્રીયુંકા શાતી રૂપી શીતળ વાયુ ઓર સત્યરૂપી અગ્ની બલ્કે તેરી નેકી આકર્ષણ કરનેકી સ્વભાવીક પતી સેવન ઓર પતીકી ભક્તી કરનેકી ઓર પતી વૃત ધારણ કરનેકી સંયુક્તદારી ખેંચ લેતીહે જૈસાકે સુર્યકા તેજકી ગરમી ધરાકૂં આકર્ષણકર બાફ અંદરસેં નીકાલ અસ્માનકી સંયોક્તી કરનેકી સ્વભાવીક આદતહે તેસી કુલીન સ્ત્રીયુકુંભી પતી સેવન કરનેકી ઉત્ક-

દા સંયુક્તદારીહે.

રાજા—વાહ ! પ્રીયા તેરી વીવેચનીકી ઉત્કંઠા સત્યો સત્ય દારીહે જેસાકે કલઇ, પારો, મીશ્રીત હોનેસેં કાચકું જ્યું પ્રકાશ વાલા કરતાહે તેસી તેરી ઉત્કંઠાહે પ્રીયા હવે ચલો ભોજન ગૃહપેં.

રાણી—જેસી પ્રાણનાથકી આજ્ઞા ! દાસી ભોજન ગૃહ !

દાસી—આમની તરફ પધારીએ બાઇ સાહેબ.

(સર્વ જાયછે.)

ત્રીજો અંક સમાપ્ત.

સર્વપાત્રો—(નાટક પુરૂ થઇ રહ્યા બાદ.)

કલ્યાણ.

(શ્રી જગત પતી એ રાહ.)

આર્ય બંધુઓ કૃપા અતી કરી.
તસ્દી લઇ પધાર્યા આપ હર્ષનેધરી. એ ટેક.
રત્નસેન રાજેંદ્ર તણી ત્રીયા અતી વીખ્યાત.
સત્ય જેણે બતાવ્યું ખાસું, જે સતી હતી સાક્ષાત. આર્ય.
એવી સતીઓ જગમાં થાઓ, એ વર ઇશ્વર પાસ
હીત ઇચ્છી આર્ય નું માગે, કર્ત્તાજન તો ખાસ. આર્ય.
અલ્પમતીથી આ રચ્યુંછે, ભુલ ચુક જે હોય,
માફી આપો સજનો શાણા, દોષ ન લેશો કોય, આર્ય.
અમો માગીએ રજા હવેતો જવા કાજ સ્વસ્થાન.
સુજ્ઞો શાણા ફરી પધારો, ધરી અર્જને ધ્યાન. આર્ય.

સદા ઉત્તેજન આપો સર્વે હર્ષ થકી સમાજ.
તસ્તીલીધી માફ કરશો, કર્યું હીત ને કાજ. આર્ય.

સમાપ્ત.

અગાઉથી આશ્રય આપનાર ના નામ.

નામ	હુદ્દો	પ્રત
આ.મે. માલુભાઇ રણછોડભાઈ ઘોડારખાતાના ઉપરી મોરબી		૧૦
રા.રા. કીરચંદભાઈ દામોદર હેડ ગાર્ડ મોરબી રેલવે		૨
રા.રા. દેવજી ખોડા લેખ ખાતાના કારકુન		૨
કૃશ્નારાવ હરી સબસ્ટોર કીપર મોરબી રેલવે		૧
રા.રા. નરસીંગરાવ હરી ફીટર		૧
રા.રા. નાનજી ગોવીંદ હેડ કલાર્ક		૧
રા.રા. ખીમચંદ પરસોતમ માજીસ્ટ્રેટના સીરસ્તેદાર		૧
રા.રા. કાળુભાઈ રાજમલજી કલાર્ક		૧
રા.રા. દેવચંદ પોપટ દફતરી.		૧
રાજેશ્રી કાજી ઉમરભાઇ દાદાભાઈ કોઠાર કારકુન.		૧
રા.રા. ડાહ્યા અણદા આંબાવાડીના ઉપરી.		૧
રા.રા. જમનાદાસ ગણેશ બાઇના કારભારી.		૧
રા.રા. દુલભજી વર્ધમાન શેઠ.		૧
રા.રા. જટાશંકર ભીમજી વેપારી.		૧
રા.રા. મકન વસ્તા આસીસ્ટંટ.		૧

રા.રા. અણુદા શામજી. મીસ્ત્રી. ૧
રા.રા. સંઘવી લાલચંદ કીરચંદ વેપારી. ૧
રા.રા. દોશી જટાશંકર ફુલચંદ ,, ૧
રા.રા. લાલચંદ કાળીદાસ. ,, ૧
રા.રા. પારેખ ગોરધનદાસ ગોકળદાસ. ,, ૧
રા.રા. વલી હસન કોચબીન. ૧
રા.રા. મનજી ભવાન સુતાર. ૧
રા.રા. મેતા કાબા જીવરાજ વેપારી. ૧
મેતા હીરજી આણંદજી ૧
જાદવ કાળુ લખુ ચોધરી ૧
કંદોઇ કીરચંદ પ્રેમજી. ૧
રા. ઠકર ત્રીભોવન દયારામ ૧
જાદવ સવજી મુળજી ૧
રા. સંઘવી સુનસુખ રાજપાલ ૧
ખવાસ રામજી પરબત. ૧
ખવાસ અણુદા જીવા ૧
જાદવ જીવા અજા ૧
દવે જટાશંકર કલ્યાણજી ૧
જાદવ મુળજી અજા ૧
પુરબીઆ નથમસંગ જેઠા ૧
કોડીઆ કરસન ઝીણાભાઇ ૧
મેતા દયાળજી હરીભાઇ ૧

સુવાર કાળુ હીરા	૧
ખવાસ કરસનજી જીવા	૧
રા. રા. પાનાચંદ જગજીવન કારકુન	૧
પરમાર વીઠલજી હીરજી	૧
ખવાસ ગોવીંદ ભીમ વોચમેકર	૧
ખવાસ કડવા કુંવરજી.	૧
સુવાર ખેચર કાના	૧
રા.રા. તલકશીભાઇ.	૧
રા.રા. ખવાસ રામજી નથુ.	૩
રા.રા. કાલુ હકા ચુવાણ.	૧

જાહેર ખબર.

" કલા રાઠોડ." એ નામનું પંચાકી નાટક મારા તરફથી ટુંક મુદતમાં બહાર પડશે, જેની અંદર શ્રંગારા દીક નવ રસનો આબેહુબ ચીત્તાર આપ્યોછે, તથા નીતી, શીયળ વગેરેનું સારી છટાથી વર્ણન કર્યુંછે, જેઓને રાખવાની મરજી હોય તેમણે નીચેને શીરનામે લખવું, દશ નકલે એક નકલ ભેટ અને પોસ્ટેજ મફત, સામટી રાખનાર; ને સારૂં કમીશન મળશે.

આ નાટકની કીંમત ઘણી થોડીજ રાખવામાં આવી છે, એટલે માત્ર આના ૮ રાખવામાં આવીછે પણ યાદ રાખશોકે અગાઉથી નામ નોંધાવશો તો ફક્ત આઠેઆઠ આના નહી રા-

ખતા આના છથી આપવાને ખુશીછે હવે વધુ શું કહીએ! ખરીદો! વાંચો! અને ખાત્રી કરો! મોટો લાભ અને કીંમત થોડી! મફત નહીં પણ મફતનો ભાઈ! હવે શું મરજી છે? મરજી હોયતો બેલાશક નામ નોંધાવો! વળી નામ પણ છાપી અમર કરશું! કેમ! હવે ખુશી! ખુશી હશો તો ખબર પડશે નામ ભરાયાથી.

મુ. મોરબી
માધાણીસ્ટ્રીટ

લી. દોલાજી બાવાજી ખવાસ.
પ્રગટ કર્ત્તા.

☞ આ ચોપડી જેઓને રાખવાની ખુશી હોય તેઓએ આના આઠ તથા ટપાલ ખર્ચ જુદું આપી નીચેના શીરનામે લખવું

મોરબી—ગ્રન્થ કર્ત્તા તથા માધાણી મોતીચંદ વી. શામજી પાસેથી

જાહેર ખબર.

(બહાર પડશે)

કરણુ વાઘેલા નાટક સમાંકી

" કરણ વાઘેલા ". આ નામનું સમાંકી નાટક અમારા તરફથી ટુંક મુદ્દામાં બહાર પડશે. જેની અંદર શ્રંગાર વીર, હાસ્ય તથા કરૂણાદીક રસોનો આબેહુબચીતાર આપ્યોછે, તથા નીતિ, શીયળ, ધર્મ વગેરેનું સારી છટાથી વર્ણન કર્યુ છે. આ અસાર સંસારમાં આવી પડેલા શોકને જે વીરકત કરવા પછાત નથી વિશેષ વખાણ કરવાથી શું થવાનું ? માત્ર વાંચ્યાથી ખાત્રી.

આ પુસ્તકની કીંમત અગાઉથી લેનાર પાસેથી રૂ ૧ લેવામાં આવશે પોસ્ટેજ જુદું દશ નકલે એક પ્રત ભેટ, સામટી ખરીદનારને સારૂં કમીશન મળશે. જો રાખવાની મરજી હોયતો નીચેને શીરનામે લખશો. હવે બોલવું બંધ કરશું વધુ વીગત માટે જુઓ હેંડબીલ અગાઉથી થનારા સદ્‌ગૃહસ્થોના નામ છાપવામાં આવશે.

મુ. મોરબી માધાણીસ્ટ્રીટ.	લી. મોતીચંદ વી. શામજી માધાણી અમરચંદ લાલચંદ દેશાઈ પ્રગટ કર્તા.